

– відсутність досконалої правової бази, у той час коли криміногенна ситуація стрімко змінюється.

Ідентифікація зазначених актуальних питань розшуку зниклих безвісті осіб, які потерпіли від торгівлі людьми з метою використання у збройних конфліктах, а також оприлюднення результатів проведеного дослідження, сприятиме продовженню пошуку найбільш ефективних шляхів вирішення цієї проблеми з урахуванням впливу того, що на території України проводяться бойові дії, і, на превеликий жаль, значна її частина зруйнована та окупована.

#### ***Список використаних джерел***

1. Про національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379.

2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25–26. Ст. 131.

***Злагода Ольга Валеріївна,***

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

***Приходько Катерина Григоріївна,***

старший програмний координатор  
Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти

### **НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ МІЖНАРОДНОЇ КОМІСІЇ З ПИТАНЬ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ З НАЦІОНАЛЬНИМИ ПАРТНЕРАМИ В УКРАЇНІ**

Ситуація, що виникла з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну, актуалізує негайне застосування комплексного, оперативного і безпрецедентного використання заходів воєнного, економічного, політичного і правового характеру у зв'язку із забезпеченням в умовах воєнного стану прав людини загалом та права знати про долю зниклого родича зокрема відповідно до норм міжнародного гуманітарного права. Важливим питанням в цьому контексті є інтеграція до національної системи практик європейських країн, які пережили збройний конфлікт. Позаяк на території України зникає безвісти значна кількість осіб, їх родичі та близькі мають право володіти інформацією стосовно зниклих безвісти родичів.

Примусове переміщення, викрадення людей, розділення сімей, включаючи незаконне усиновлення та торгівлю людьми, страти без

належного судового розгляду, утримання під вартою без зв'язку з зовнішнім світом, – ось перелік обставини, за яких люди зникають безвісти в Україні. Серед зниклих безвісти є українці та представники інших національностей, учасники бойових дій та цивільні особи. Згідно з міжнародним правом, держави зобов'язані проводити розслідування справ зниклих безвісти осіб і сприяти притягненню винних у їх зникненні до відповідальності. Притягнення винних до відповідальності є частиною ширших заходів із забезпечення правосуддя, захисту прав сімей зниклих безвісти та забезпечення верховенства права.

Серед міжнародних організацій які надають інформаційну та технічну допомогу Україні слід приділити увагу Міжнародній комісії з питань зниклих безвісти. А саме, Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти (МКЗБ), *англ.: International Commission on Missing Persons, ICMP*, – міжнародна міжурядова організація, Головний офіс якої знаходиться у Гаазі, Нідерланди.

Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти була створена в 1996 році за дорученням президента Сполучених Штатів Америки Білла Клінтона на саміті G7 в м. Ліон (Франція) з метою розв'язання проблеми осіб, зниклих безвісти внаслідок низки конфліктів, що мали місце на Балканському півострові у період з 1991 по 1995 рік. Сьогодні географія діяльності МКЗБ охоплює Північну та Південну Америку, Близький Схід, Європу та Азію.

Мандатом організації визначено завдання сприяти забезпеченню співпраці урядів та інших країн у пошуку зниклих безвісти внаслідок конфліктів, порушень прав людини, катастроф, організованої злочинності, нелегальної міграції та інших причин, а також допомога їм у цьому пошуку.

Практика діяльності даної Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти містить низку положень, сформульованих під час розгляду справ щодо воєнних дій та збройної агресії. Напрацьовані відповідно матеріали були успішно долучені міжнародними інститутами та ініціативами кримінального правосуддя, таким як Міжнародний кримінальний суд, Міжнародний трибунал для колишньої Югославії, Спеціальний суд по Косову, до проваджень у відповідних справах. в різних країнах світу.

Головною метою Програми МКЗБ в Україні є підтримка країни в обліку великої кількості зниклих безвісти осіб відповідно до судових стандартів, які дозволять притягнути винних у звірствах до відповідальності, надати громадськості достовірну інформацію про зниклих безвісти та пов'язані з ними злочини, а також забезпечити права їхніх сімей як стосовно жертв, так і стосовно живих, також створивши інституційний потенціал, який сприятиме довгостроковій

суспільній довірі. МКЗБ заохочує участь громадськості в її діяльності і робить свій внесок в увічнення пам'яті осіб зниклих безвісти.

Діяльність МКЗБ в Україні спрямована на підтримку зусиль органів влади та зміцнення довіри до них у питаннях розслідування зникнень. Програма МКЗБ в Україні зосереджена на наступних стратегічних цілях:

Підтримка подальшого розвитку та зміцнення технічної спроможності України у забезпеченні неупередженого та сталого підходу до розслідування справ про зниклих безвісти, який забезпечить отримання належних та допустимих доказів для міжнародного суду. Така підтримка охоплює різні аспекти розслідувань, починаючи від провадження фахового процесу пошуку людських останків, документування місця злочину, визначення причини та способу смерті та сприяння процесу ідентифікації на основі ДНК. Процес ідентифікації включає широкомасштабне генетичне зіставлення зразків родини зниклого безвісти із посмертними зразками зниклої особи, що забезпечить отримання незаперечних результатів ідентифікації та допоможе встановити зв'язок із місцем злочину в інших розслідуваннях;

Забезпечення ефективної участі громадянського суспільства та об'єднань сімей зниклих безвісти, особливо під керівництвом жінок, у процесі розгляду справ зниклих безвісти з метою підвищення відповідальності держави та гарантування прав сімей зниклих безвісти;

Підтримка співпраці між урядами та сприяння координації зусиль між державними органами, громадянським суспільством, міжнародними організаціями та дипломатичним співтовариством для ефективного вирішення проблеми зниклих безвісти;

Активна адвокація та підвищення рівня усвідомленості щодо проблеми зниклих безвісти серед громадськості в Україні та політичних лідерів у всьому світі. Акцентування уваги на важливості вирішення цього питання для забезпечення безпеки, запобігання конфліктам, сприянні миру та міжнародному правосуддю;

Підтримка зміцнення інституційної спроможності та законодавчої бази України для ефективного обліку зниклих безвісти та гарантування прав усіх сімей зниклих безвісти, незалежно від обставин зникнення, національності та інших факторів. Забезпечення прав сімей зниклих безвісти на правду, справедливість та відшкодування.

Слід виокремити такі потенційні напрямки діяльності МКЗБ в Україні:

- сприяння поглибленню співпраці та ефективної взаємодії між суб'єктами, залученими до процесу пошуку зниклих безвісти;
- навчальні та тренінгові програми для слідчих та криміналістів, фахівців бюро судово-медичної експертизи, учасників пошукових груп, ін.;

– навчальні та тренінгові програми для представників громадянського суспільства;

– підтримка у створенні, функціонуванні та захисті єдиної бази даних, що використовується у процесі пошуку осіб зниклих безвісти;

– матеріальна підтримка профільних інституцій та організацій.

Важливим завданням є організація взаємодії міжнародних організацій, які сприяють розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та національних установ, зокрема Національної поліції України, яка безпосередньо забезпечує пошук осіб безвісно відсутніх, та чий оперативні підрозділи проводять оперативно-розшукову діяльність за наявності відповідної інформації [2].

З огляду на викладене, 31 серпня 2023 року, Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти підписала із Головним слідчим управлінням Національної поліції України (ГСУ НПУ) Протокол реалізації домовленостей щодо обміну персональними даними про зниклих безвісти. Згідно документу ГСУ НПУ отримало можливість користуватися інфор-мацією, що міститься в Інтегрованій системі управління даними (ІСУД), *англ.: integrated Data Management System (iDMS)* Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти та використовується для пошуку та ідентифікації осіб, у т.ч. і таких, які зникли безвісти за особливих обставин в Україні.

Слід зазначити, що саме підписання Протоколу сприяло започаткуванню роботи МКЗБ щодо оптимізації збору інформації про родини, які виїхали за межі України та проживають у Європі і мають родичів, які пропали безвісти під час війни, яка продовжується на території України [3]. Станом на 28 березня 2024 року, зібрано дані у понад 500 осіб – представників та представниць сімей вимушених біженців в європейських країнах (Польща, Німеччина, Чехія, Словаччина та Австрія), чий рідні зникли безвісти за особливих обставин в Україні. Триває опрацювання результатів зібраних даних .

Вагоме значення підписання Протоколу мало у зв'язку з наданням відповідним органам доступу до ДНК-профілю, який буде сформовано та збережено в iDMS з даних, наданих родичами зниклих безвісти для опрацювання за відповідною письмовою згодою. Опрацювання наданого зразка та виділення ДНК-профілю відбувається на підставі відповідної постанови слідчого чи прокурора, які й отримують захищену належним чином інформацію щодо збігів ДНК-профілів.

На думку Директора програми МКЗБ в Європі, Меттью Холлідея, діяльність організації полягає саме у допомозі уряду України знайти та ідентифікувати осіб які безвісно зникли під час збройного конфлікту на території України або інших обставин, що пов'язано з війною. МКЗБ висловлює свою підтримку у виконанні особливо важливого завдання для України, – а саме у пошуку та

ідентифікації десятків тисяч зниклих безвісти осіб і сприянні прозоровому та неупередженому розслідуванню зникнення осіб, відповідно до міжнародних стандартів та кращих міжнародних практик. Як приклад такої взаємодії можна зазначити збір даних та опрацювання результатів зібраних даних у сімей вимушених біженців в європейських країнах, чиї рідні зникли безвісти за особливих обставин в Україні.

Від початку 2024 року Державна міграційна служба України забезпечує можливість здачі зразків букального епітелію у семи країнах Європи, а саме: Іспанія, Німеччина, Італія, Польща, Чехія, Словаччина, Туреччина [3].

Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти, прийняла участь у законодавчій та інституційній діяльності для забезпечення спроможностей України виявляти зниклих безвісти осіб, подавши відповідні напрацювання у 2014 році. Таким чином, рекомендації МКЗБ було взято до уваги ще до початку повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ у лютому 2022 року. Протягом періоду 2022 р. – 28 березня 2024 р., Міжнародною комісією з питань зниклих безвісти було надано технічну допомогу національним партнерам у формі донацій обладнання та витратних матеріалів загальною вартістю 440 397 Євро. Протягом зазначеного періоду, спільно з партнерами проведено інтерактивні міждисциплінарні тренінги для більше 100 учасників. Продовжується надання інформаційно-консультативної підтримки національних партнерів у відповідності до підписаних документів про взаємодію щодо розшуку та ідентифікації осіб, які зникли безвісти за особливих обставин, із Головним слідчим управлінням Національної поліції України, Міністерством юстиції України, Міністерством охорони здоров'я України, Тренінговим центром прокурорів України, іншими установами та організаціями. Продовжується співпраця МКЗБ із представниками громадянського суспільства, протягом 2024 року планується реалізація програми мікрогрантів на загальну суму 75 000 Євро.

МКЗБ докладає зусиль у розбудові стратегічного партнерства не тільки з національними партнерами, але й з міжнародними організаціями, залученими до роботи, пов'язаної із пошуком та ідентифікацією осіб зниклих безвісти. У процесі реалізації програмних завдань відбувається координація з ключовими міжнародними акторами такими як: the International Criminal Court (ICC), the European Union Advisory Mission for Ukraine (EUAM), the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), the European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (EUROJUST), EUROPOL, the Joint Investigative Team, the Council of Europe (CoE), the International Organization for Migration (IOM) and other United Nations (UN) agencies, including the UN High Commissioner for Refugees (UNHCR) and the

Office of the UN High Commissioner for Human Rights (OHCHR), as well as the ICRC and possibly the International Criminal Police Organization (INTERPOL).

За поточних умов, критично важливим для України залишається взаємодія із міжнародними партнерами, серед інших – Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти, діяльність якої має вагомий вплив на розвиток національної правової системи України.

#### ***Список використаних джерел***

1. Офіційний сайт Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти Режим доступу: ICMP History
2. Програмна діяльність МКЗБ в Україні Режим доступу: ICMP Ukraine
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.
4. К. Салліван, Країна зниклих безвісти У Києві презентували книгу «Країна зниклих безвісти» (ukrinform.ua)
5. Українці можуть здати зразки ДНК у шести країнах Євросоюзу та Туреччині. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3811669-ukrainci-mozut-zdati-zrazki-dnk-u-sesti-krainah-evrosouzu-ta-tureccini.html>.

***Ібрагімов Руслан Махірович,***  
кандидат юридичних наук

### **ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОЗШУКУ БЕЗВІСТИ ЗНИКЛИХ І ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕХОВУЮТЬСЯ ВІД ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ, СУДУ**

Розшукова робота в діяльності правоохоронних органів, є однією із складових оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД).

Відповідно до статті 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – Закон «Про ОРД») завданням ОРД є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [1].

Доречно одразу звернути увагу на перший недолік в організації розшуку безвісно зниклих та осіб, що переховуються від органів досудового розслідування, суду: у *положеннях наведеної вище статті*